

MODERN METHODS AND APPROACHES TO TEACHING SIMULTANEOUS TRANSLATION FOR TRANSLATION STUDENTS

Rozikova Farangiz Mamasodid kizi

*Samarkand State Institute of Foreign Languages, Comparative Linguistics,
Linguistic Translation, 2nd year master's degree Tel: 998938317711*

Rivojlangan mamlakatlar qatorida ona tilimizning ham xalqaro tillar safiga qo'shishga katta umid bog'lab, boshqa chet tillardan o'z ona o'zbek tilimizga va aksincha o'zbek tilidan chet tiliga bevosita, ya'ni hech bir o'zga til vosichaligisiz tarjima qilish faoliyati jadal suratlar bilan taraqqiy topmoqda. Xususan, uzoq davrlardan buyon mamlakatimizda asosan yozma tarjima sohasi keng ish olib borar edi. Lekin so'nggi yillarda davr talabi bilan og'zaki tarjimaning, jumladan aynan sinxron tarjimaning salmog'i ortib bormoqda. "Sinxron tarjima masalalari" fanining maqsadi ham talabada o'zbek tilidan chet tiliga, chet tilidan o'zbek tiliga tezkor, bexato, adekvat, mantiqiy tarjima qila olish mahoratini shakllantirishdir. Bu yo'lda fanning vazifalari, avvalo og'zaki tarjimonlik qobiliyati yuqori bo'lgan talabalarni sinxron tarjima faoliyati, uning prinsiplari, strategiyalari, nazariy konsepsiyalari bilan tanishtirish, amaliy ko'rsatmalar berishdan iborat. Fanning predmeti sinxron tarjima va u bilan bog'liq nazariy, amaliy masalalarda o'z ifodasini topadi.[1]

Avvalambor fanning predmeti bo'lmish "sinxron tarjima" tushunchasiga kelsak, sinxron tarjima – bu og'zaki tarjima turlari orasida eng murakkabi bo'lib, mazkur turdagi tarjimada maxsus jihozdan foydalanib tarjima amalga oshiriladi. Bu notiq nutq so'zlayotgan chog'ida tarjimonning uni bo'lmasdan uzluksiz nutq mazmunini tinglovchilarga yetkazib berishning og'zaki tarjima usulidir. Sinxron tarjima sistemasi. Maxsus uskuna-jihoz sinxron tarjimaning sistemasi bo'lib u odatda stasionar yoki yig'ma kabina ko'rinishida bo'lib, bu yerda ikki juft quloqliklar va tarjimon uchun mikrofon, yana shuningdek tarjimaga ehtiyoji bor ishtirokchilarning soniga qarab quloqliklar to'plami yoki ko'chma priyomniklardan tashkil topadi.

Konferensiya o'tkazilayotgan chog'ida sinxron tarjimonlar alohida kichik bir xonada o'z ovozlari notiqni ovozini bosib qolmasligi uchun tovushlarni izolyatsiyalovchi quloqliklarni taqib o'tiradilar. Ovozni kuchaytiruvchi apparat yordamida tarjima tinglovchilar quloqliklariga yetkaziladi. Texnologiyadan foydalanilgan sinxron tarjima odatga ko'ra katta miqdordagi odamlar ishtirokidagi va katta konferens-zal yoki auditoriyada o'tkaziladigan tadbirlar, ya'ni konferensiya, seminar, prezentatsiya kabilarda uyushtiriladi. BMTning rasmiy foydalanadigan tillari oltita bo'lib, ular arab tili, xitoy tili, ingliz tili, fransuz tili, rus tili va ispan tilidir. BMTning kongress zali va har birkonferens-zallarida sinxron tarjima sistemasi o'rnatilgan. Har bir til uchun bittadan ish kabinasi mavjud. Oltita til uchun jami alohida olti nafar kabina bo'lib, har bir kabinada odatda uchta tarjimon o'tiradi. Sinxron tarjimaning afzalliklari. Sinxron tarjimaning izchil tarjima usulidan farqli quyidagi afzalliklar mavjud:[2]

Notiqning nutqi uzilishlarsiz amalga oshiriladi. Bu esa o'z o'rnida notiqning auditoriya diqqatini ushlab turishiga, tinglovchilarning reaksiyasi va kayfiyatini seza olish imkoniyatini beradi. Tadbirni o'tkazish vaqti izchil tarjimadan foydalanishga

nisbatan deyarli ikki baravar qisqaradi. Ishtirokchilar uchun qulaylik tomoni, hozirgi paytda chet tilini o'rganish kamyob bo'lmay, ko'pgina ishtirokchilar doklادلarni chet tilida asl holda tinglashni afzal biladilar. Izchil tarjimada notiqning to'xtab qolib tarjima bilan davom etishi bunday ishtirokchilarning asabiga tegadi.

Sinxron tarjimaning kamchiliklari. O'z o'rnida sinxron tarjimaning ham bir oz kamchiliklari bo'lib, ular quyidagilardan iborat:[4]

Sinxron tarjimaning bahosi ketma-ket tarjimaga nisbatan ancha baland bo'lib, bu narhga sinxron tarjimonlar xizmati to'lovi va maxsus jihozning ijara to'lovi kiradi. Tadbirning tematikasini bir xilda yaxshi biluvchi minimum 2-3 nafar sinxron tarjimonlarni jalb etish kerak bo'ladi.

Sinxron tarjimada yuqori darajada ma'lumotni yo'qotish va oz darajada ma'lumotning tinglovchiga yetib borishi kuzatiladi.

Sinxron tarjimaning turlari. Amaliyotda sinxron tarjimaning uch turi (varianti) kuzatiladi:

1. Yodaki (eshitib) sinxron tarjima. Bunda tarjimon quloqliklar orqali notiqning uzluksiz nutqini qabul qilib, ma'lumotni tushishiga qarab tarjimani bloklab amalga oshiradi. Bu eng keng tarqalgan va eng murakkab xolatdir.

2. Oldindan tayyorgarlik ko'rib yoki tayyorlanmasdan matnga qarab sinxrontarjima. Sinxron tarjimon oldindan notiqning yozma nutq matnini oladi va keltirilgan materiallarga muvofiq tarjimani amalga oshiradi.[3]

3. Oldindan tarjima qilingan matnni sinxron o'qish. Sinxron tarjimon notiqning nutqi ketidan avvaldan tayyorlab qo'yilgan matnni o'qib boradi. Joiz o'rinlarda agar notiq nutqi chog'ida dastlabki matndan chetlashsa, kerakli tuzatishlar kiritadi.

Sinxron tarjimaning xususiyatlari. Sinxron tarjima tarjima usulining bir turi sifatida uning eng katta o'ziga xos xususiyati yuqori samaralilikdan iborat bo'lib, asl matn nutqi va tarjima nutqi o'rtasida oraliq vaqt o'rtacha 3-4 soniyani tashkil etadi. Eng ko'pi bilan esa 10 soniyagacha yetadi. Shuning uchun notiqning beto'xtov nutq so'zlashi kafolatlanib, notiqning fikr-mulohazasiga chetdan hech qanday ta'sir bo'lmaydi va nutqidan to'xtamaydi. Bu esa tinglovchilarning nutqni butunligicha tushunib yetishlariga imkon beradi. Shu sababli sinxron tarjima hozirda dunyoda odatiy udumga kirgan tarjima usuliga aylanib bo'lgan. Bugungi kunda dunyoda 95% xalqaro yig'ilish, konferensiyalarda sinxron tarjimadan foydalaniladi. Shuning bilan birga sinxron tarjima juda katta ilmiylik va mutaxassislik xususiyatiga ega va u odatda rasmiy xalqaro konferensiyalarda foydalanilganligi sababli sinxron tarjimaga nihoyatda yuqori talablar qo'yiladi.

Sinxron tarjima talablari. Sinxron tarjima tarjimondan uning asl tilda nutq so'zlanayotgan chog'ida tinglab farqlashi bilan birgalikda tematik bilimlariga tayangan holda qisqa vaqt ichida tezkorlik bilan asl tildagi ma'lumotni bashorat qilishi, tushunib anglashi, xotirada saqlab qolib uni yo'naltirishi talab etiladi. [6] Shuning bilan birga turli xalqaro konferensiya, yig'ilishlarda sinxron tarjimondan "chaqmoqday tafakkur" qilish qobiliyati hamda yuqori nutq mahoratiga ega bo'lishi kerak bo'ladi. IAIC (Xalqaro sinxron tarjimonlar assotsiatsiyasi) qaroriga muvofiq, sinxron tarjimon ishtirokchi-notiqning mazmunini faqatgina 80%ini tarjima qila olsa muvaffaqiyatga erishgan hisoblanadi (90%-100% li sinxron tarjimani amalga oshirib bo'lmaydi). Ko'plab kishilarning odatda so'zlash tezligi juda tez bo'lib, ular nutq so'zlayotgan

paytlarida ham doim o'zlarining nutq matni mazmuni haqida qayg'uradilar. Ustiga ustak turli mahalliy sheva aksentlarida so'zlab murakkablashtiradilar. Mazkur xolatlarda sinxron tarjimon o'zining bor bilim xazinasini harakatga keltirish va tajribasidan kelib chiqqan xolda bor kuchi bilan ish yuritishga majbur bo'ladi. Atayin sekin suratda so'zlab sinxron tarjimon haqida qayg'ura oladigan notiqqlar unchalik ko'p emas. Bu esa mutaxassisning tabiatiga nihoyatda yuqori talablar qo'yadi. [5]

Xulosa:

Sinxron tarjima jarayonida kichik-kichik unsurlarni ham nazardan chetda qoldirib bo'lmaydi. Tarjima kabinkasidagi mikrofon o'ta ta'sirchan bo'lganligi sababli kabinkadagi harakatlar tovushi juda ohista bo'lishi darkor. Hatto kitobni sahifalash, ayol tarjimonning taqib olgan katta sirg'alarining sekin tovushi ham tinglovchilarning qu'log'iga katta shovqin bo'lib boradi. Jahonda sinxron tarjimonlarni akkreditatsiyadan o'tkazuvchi bir qator xalqaro tashkilotlar mavjud. Shulardan Xalqaro Sinxron Tarjimonlar Assosiasiyasi (International Association of Consultant Interpreters – IACI) 1953 yili tashkil topgan bo'lib, IACIning a'zolari mavqei konferensiya tarjimonlarining eng yuqori professional sifatida keng tan olingan. IACIga a'zo bo'lish uchun hech qanday imtihonning zarurati yo'q. Buning uchun to'liq bir ish kunlik konferensiyalarda og'zaki tarjimon sifatida ikki yillik stajga ega bo'lishi, tarjima mutaxassisligi bo'yicha oliy o'quv yurtining magistrlik diplomiga ega bo'lishi kerak. Bundan tashqari kafolatlash uchun 5 yildan ortiq yuqori malakaga ega 3 tadan ziyod a'zo tarjimon zarur bo'ladi. Kafolatlovchi shaxs a'zolikka talabgor tarjimon bilan bir guruhda ishlagan bo'lishi kerak.

Reference:

1. Bekmuratova U. B. Abstract on "Using innovative technologies in teaching English". Tashkent - 2012[1]
2. Chernov G.Ch.. Theory and practice of synchronous translation: Mejdunarodnye otnoshenia, Moscow, 1978.[2]
3. N. Q. Khatamova, M. N. Mirzayeva. "INTERACTIVE METHODS USED IN ENGLISH LANGUAGE LESSONS" (methodical guide), Navoi, 2006, [3]
4. M. Kholdorova, N. Fayziyeva, F. Rikhsitilayeva. "USING HELPFUL TOOLS IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING". Tashkent: TDPU named after Nizomi, 2005[4]
5. O'Hoshimov, I. Yakubov. "ENGLISH TEACHING METHODOLOGY" (study guide) Tashkent: "Sharq" publishing house, 2003[5]
6. Hamidov X, Ismatullayeva N, Ergasheva S. Synchronous translation. - Tashkent: Tashkent State Institute of Oriental Studies, 2020.[6]